

Het behoud van de band tussen ouder en kind bij plaatsing

Onderzoek van de rechtspraak van het EHRM betreffende artikel 8 EVRM

MICHIEL COMMÈRE, THIBAUT MOREL

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dit artikel biedt een beknopt overzicht van het Cahier over het behoud van de band tussen ouder en kind bij plaatsing, een rechtspraakonderzoek door het Steunpunt tot bestrijding van armoede. Al meer dan 30 jaar behandelt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens situaties inzake plaatsing en het behoud van de band tussen ouder en kind. Aan de hand van een exhaustieve studie van deze rechtspraak hebben we geprobeerd om daaruit de belangrijkste principes te destilleren. Deze principes tonen aan dat een overheid uiterst voorzichtig te werk moet gaan in deze gevoelige materie en dient te handelen vanuit een ultieme doelstelling: de hereniging van het gezin.

I – INLEIDING

1. Een van de meest ingrijpende maatregelen die een overheid kan nemen is het wegnemen van een kind bij zijn ouders. Zo'n tussenkomst is in een rechtsstaat - in belangrijke mate gekenmerkt door grondrechten die elke burger bezit – niet vanzelfsprekend. In hoeverre moet zo'n beslissing onderbouwd worden en heeft een overheid, die zich zo ver waagt in de persoonlijke levenssfeer van zijn burgers, ook zelf bepaalde verplichtingen? Omdat het zo'n verregaande maatregel betreft, wordt vanuit de welzijnssector eerst ingezet op ondersteuning en hulp. Verder ingrijpen gebeurt pas als dit niet volstaat. Maar dan blijft de vraag hoe en wanneer de beslissing wordt genomen dat ondersteuning en hulp niet meer volstaan. Wat zijn dan gegronde redenen om alsnog een kind weg te nemen bij zijn ouders? En als het kind effectief weggenomen wordt, wat gebeurt daarna? Het is vooral die laatste vraag die hier zal onderzocht worden. Maar ze kan niet los gezien worden van alle vragen die eraan voorafgaan.

2. Ons onderzoek spitst zich toe op de mensenrechtelijke bescherming van de band tussen ouder en kind in situaties van armoede. Het loutere feit dat mensen in moeilijke socio-economische omstandigheden leven zou geen reden mogen zijn om de band tussen ouder en kind te verbreken. De realiteit lijkt dit tegen te spreken. Kinderen die opgroeien in gezinnen in armoede maken meer kans op een maatregel uit de bijzondere jeugdbijstand - zoals plaatsing - dan andere kinderen. Maar dit Cahier is niet beperkt tot armoedesituaties. Ook zaken die handelen over mentale gezondheid, geweld, drugmisbruik, seksueel misbruik etc. komen aan bod. Er mag hier al op gewezen worden dat dit niet dient om associaties op te roepen tussen deze thema's en situaties van armoede. In tegendeel, in deze bijdrage wordt onderzocht welke juridische argumenten in de rechtspraak worden gehanteerd om de zeer ingrijpende beslissingen over de plaatsing van een kind te legitimeren. Deze juridische argumenten kunnen zeker ook nuttig zijn in het kader van de uitoefening van rechten door mensen in armoede.

In dit artikel komen verschillende zaken aan bod. Vooreerst schetsen we kort de context en methode voor het onderzoek. Vervolgens bespreken we onze analyse van de onderzochte rechtspraak. Daarvoor gaan we dieper in op het bestaan van een band en de belangen die daardoor beschermd worden. Ook bespreken we de appreciatiemarge waarover de lidstaten beschikken. Vervolgens bespreken we de maatregelen die lidstaten treffen of moeten treffen voor het behoud van de band. Tot slot vatten we dit alles kernachtig samen.

II – HET ONDERZOEK

3. Reeds in het Algemeen Verslag over de Armoede (AVA) in 1994 werd gesteld dat “*de bescherming van het gezinsleven de motor is die de armsten doet handelen*”. In de verschillende dialoog-werkgroepen waren hulpverleners, jeugdrechters en deskundigen getuige van de diepe pijn die mensen in armoede treft, wanneer het gaat over iets dat hun het meest dierbaar is: hun gezin, hun kinderen. “*Het wordt steeds duidelijker dat op dit vlak de mensenrechten het meest en het scherpst geschonden worden*”.¹

De opstellers aan het AVA gaven het al aan: kinderen die opgroeien in gezinnen in armoede maken meer kans op een maatregel uit de bijzondere jeugdbijstand – zoals plaatsing – dan andere kinderen. Wetenschappelijk onderzoek heeft dit ondertussen bevestigd.² Eenmaal een plaatsingsmaatregel ten opzichte van een of meerdere kinderen is genomen, wordt het gevaar erg groot dat het kind vervreemdt van zijn oorspronkelijke gezin. De breuk wordt vaak onherstelbaar. De opstellers van het AVA formuleerden al voorstellen, met als doel om de band met het oorspronkelijke milieu te behouden.³ De voorstellen uit het AVA hebben nog niets aan waarde ingeboet. De plaatsing van kinderen in armoede en het behoud van de band tussen geplaatste kinderen en hun gezin zijn nog steeds belangrijke thema’s, die vaak terugkeren in de *werkzaamheden van het Steunpunt tot bestrijding van armoede*. Zo is er ook in de Federatie Wallonië-Brussel reeds meer dan twintig jaar een dialooggroep – met deelnemers uit de administratie ‘aide à la jeunesse’, de begeleidingsdiensten en verenigingen waarin mensen in armoede zich herkennen – over dit thema actief, met ondersteuning van het Steunpunt.

4. Het leidend motief bij de werkzaamheden van het Steunpunt tot bestrijding van armoede is dat armoede wordt beschouwd als een schending van grondrechten. Het bestrijden van armoede verloopt dus via het herstel van de uitoefening van de rechten van de mens. Daarom werd gekozen om onderzoek te doen naar de mensenrechtelijke bescherming van de band tussen ouder en kind in situaties van armoede. Een onderzoek naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is daartoe uiterst geschikt. Het Hof beoordeelt immers al meer dan 30 jaar plaatsingssituaties in de context van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Dat artikel geeft eenieder het recht op respect voor het familieleven. De rechtspraak van het Hof geniet een grote autoriteit op het vlak van de interpretatie van een bepaald recht.⁴ De nationale rechters moeten rekening houden met de

¹ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). [Algemeen Verslag over de Armoede](#), Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 27.

² Bouverne-De Bie et al. (2010). [Een link tussen leven in armoede en maatregelen bijzondere jeugdbijstand?](#), Gent, Academia Press. Deze studie werd uitgevoerd op vraag van het Steunpunt en gefinancierd door BELSPO.

³ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). [Algemeen Verslag over de Armoede](#), Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 62-64.

⁴ A. PALANCO, *Le précédent dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, Bruxelles, Bruylant, 2019, p. 562, n°876 in het bijzonder verwijzend naar : EHRM 9 juni 2009, nr. [33401/02](#), Opuz / Turkije,

principes die het Hof ontwikkelt. Ze zijn dan ook van zeer groot belang voor advocaten. Een analyse van deze rechtspraak kan bijgevolg een inspiratie vormen voor al wie bezig is met de problematiek van plaatsing en het behoud van de band.

5. De zoektocht naar de rechtspraak van het Hof gebeurde via de HUDOC database⁵. In een eerste fase werden verschillende zoekopdrachten uitgevoerd, met als doel een selectie na te streven die zo exhaustief mogelijk is en zonder beperkingen in de tijd. De zoekopdrachten gebeurden op basis van eigen zoektermen en termen die de persdienst van het Hof hanteert in zijn factsheets over het thema van plaatsing. Omdat niet elke beslissing in het Engels gepubliceerd wordt, hebben we zowel Engelstalige als Franstalige zoektermen gebruikt. In een tweede fase gebeurde de selectie. Na het schrappen van dubbele resultaten, werd gekeken welke beslissingen effectief over plaatsing gaan. Daartoe werd telkens het feitenrelaas en het oordeel van het Hof nagelezen. Waar mogelijk werden ook de *legal summaries* van het Hof zelf geraadpleegd. Vervolgens werd gekeken welke van die beslissingen – direct of indirect - het behoud van de band behandelen. Deze selectieprocedure draaide uit op 92 arresten.⁶

De ruime selectie toont alvast dat het Hof vrij actief is geweest voor wat betreft de plaatsing van kinderen en het behoud van de band met de ouders. Dat heeft geleid tot een rijke rechtspraak en de ontwikkeling van een uitgebreide lijst aan algemene principes. Deze algemene principes werden onlangs nog vrij omvattend – maar niet helemaal compleet - opgesomd in de zaak *Strand Lobben e.a./Noorwegen (Grote Kamer)*⁷. Met ons onderzoek hebben we geprobeerd om de belangrijkste inzichten te destilleren uit de rijke rechtspraak van het Hof. In het Cahier is dat telkens voorzien van talrijke voorbeelden, aan de hand van korte samenvattingen van bepaalde arresten. Deze voorbeelden laten we hier achterwege om het artikel beknopt en overzichtelijk te houden.

III – HET BEGRIP ‘FAMILIELEVEN’ EN DE BESCHERMDE BELANGEN ONDER ARTIKEL 8 EVRM

Sectie 1 – Er is snel sprake van een familiale band

6. Artikel 8 EVRM beschermt het familieleven. Maar wat wordt onder die term begrepen? Vanaf welk moment is er sprake van een familiale band die bescherming geniet onder artikel 8 EVRM?

Volgens het Hof is de bescherming van het familieleven uiteraard niet beperkt tot wat zich afspeelt binnen huwelijksrelaties. Het Hof kijkt namelijk naar de band die *de facto* aanwezig is. Het bestaan of niet bestaan van familieleven is in essentie een feitenkwestie die zal afhangen

§ 163 : “*In carrying out this scrutiny, and bearing in mind that the Court provides final authoritative interpretation of the rights and freedoms defined in Section I of the Convention, the Court will consider whether the national authorities have sufficiently taken into account the principles flowing from its judgments on similar issues, even when they concern other States.*”

⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>

⁶ Er gebeurde nog een laatste controle via de verwijzingen in de arresten zelf. Het Hof verwijst immers vaak naar eerdere uitspraken. Daarom werd gecontroleerd of deze verwijzingen voorkomen in onze selectie. Als dat niet het geval was werd gecontroleerd of de betreffende verwijzing een plaatsingsbeslissing betrof. Deze procedure leverde geen nieuwe resultaten op. Finaal werd nog gekeken of de rechtspraak in de factsheets terug te vinden is in de selectie. Ook dit leverde geen nieuwe resultaten op.

⁷ EHRM 10 september 2019, N° [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer).

van nauwe persoonlijke banden. Het omvat alleszins de band tussen een persoon en zijn of haar kind, ongeacht of dit kind voortkomt uit een huwelijk of niet. Meestal zal samenwoning een vereiste zijn om van zo'n relatie te spreken, maar uitzonderlijk kunnen andere factoren er ook op wijzen dat een relatie voldoende bestendigheid vertoont om te spreken van een familiale band.⁸

7. Het bestaan van een familiale band is dus steeds een feitenkwestie, maar de rechtspraak van het Hof maakt duidelijk dat feitelijke situaties vrij snel gekwalificeerd worden als bewijs voor het bestaan van een familiale band. Zelfs in zeer fragiele situaties – zoals wanneer het kind al weggenomen is bij de geboorte⁹ – erkent het Hof dat er een band kan zijn tussen ouder en kind. Deze band is trouwens niet beperkt tot ouders en kinderen. Ook de band met andere verwanten – broers en zussen, nonkels en tantes, grootouders etc. – kan beschermd worden onder artikel 8 EVRM.¹⁰ Zelfs de band met pleegouders en andere pleegkinderen kan bescherming genieten.¹¹

8. De mate waarin de familiale band beschermd wordt hangt wel af van hoe sterk deze band wordt ingeschat. Waar de band zeer beperkt wordt ingeschat, zal de bescherming die artikel 8 EVRM biedt minder hard doorwegen.¹² Hoe zwakker de band, des te groter de appreciatiemarge van lidstaten.

Sectie 2 – Het is in het belang van zowel het kind als de ouder om de familiale band te behouden.

9. Zowel de belangen van de ouders als de belangen van het kind worden beschermd door artikel 8 EVRM. Maar wat als de belangen van het kind en die van de ouders met elkaar conflicteren? Dan vereist artikel 8 EVRM dat de binnenlandse autoriteiten een *fair balance*-test doen. Bij die test kijkt men in het bijzonder naar de belangen van het kind. Deze kunnen, afhankelijk van hun aard en ernst, de belangen van de ouders opheffen.¹³ Dat is vrij abstract, maar het Hof biedt gelukkig meer informatie over deze belangenafweging.

10. Over de bescherming van het gezinsleven van kinderen heerst volgens het Hof een brede consensus, ook in internationaal recht. In alle beslissingen over kinderen primeren hun belangen. In beslissingen over plaatsing en contactbeperkingen gaat het welzijn van het kind voor op alle andere overwegingen.¹⁴ Tegelijkertijd moet er oog zijn voor de eenheid van het gezin en gezinshereniging wanneer gezinsleden van mekaar gescheiden worden. Dat zijn inherente overwegingen bij het recht op bescherming van het familieleven. Wanneer men dit

⁸ EHRM 17 januari 2012, [n. 1598/06](#), Kopf & Liberda / Oostenrijk, §35; EHRM 13 januari 2009, n. [33932/06](#), Todorova/Italië, §53.

⁹ Zie bijvoorbeeld: EHRM 13 januari 2009, n. [33932/06](#), Todorova/Italië en EHRM 26 september 2013, [n. 4962/11](#), Zambotto Perrin

¹⁰ Wat grootouders betreft, zie bijvoorbeeld: EHRM 9 juni 1998, n°[22430/93](#), Bronda /Italië; EHRM 27 april 2000, [n. 25651/94](#), L./Finland; EHRM 13 juli 2000, n°[39221/98 – 41963/98](#), Scozzari & Giunta/Italië (GK); EHRM 14 januari 2020, n° [21052/18](#), Terna / Italië;

Wat broers en zussen betreft, zie bijvoorbeeld: EHRM 21 november 2006, [n. 10427/02](#), Roda & Bonfatti/Italië; EHRM 21/10/2008, n°[19537/03](#), Clemeno e.a./Italië

¹¹ EHRM 17 januari 2012, [n. 1598/06](#), Kopf & Liberda / Oostenrijk; EHRM 9 april 2019, N°[72931/10](#), V.D. / Rusland

¹² Zie bijvoorbeeld: EHRM 28 oktober 2010, [n. 52502/07](#), Aune / Noorwegen; EHRM 26 september 2013, [n. 4962/11](#), Zambotto Perrin /Frankrijk.

¹³ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §206.

¹⁴ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §204.

recht beperkt – zoals ingeval van een plaatsing – dan rusten er positieve verplichtingen op de autoriteiten. Zij moeten namelijk zo snel mogelijk maatregelen nemen om de gezinshereniging mogelijk te maken.¹⁵

11. Enerzijds is het in het belang van het kind om de band met de familie te behouden. Die band verbreken betekent immers dat het kind elke band verliest met zijn *roots*. Een familiale band kan slechts verbroken worden in zeer uitzonderlijke omstandigheden. Bovendien moet alles in werking worden gesteld om persoonlijke relaties te behouden en, zo mogelijk, om het gezin te ‘reconstrueren’.

Anderzijds is het ook duidelijk in het belang van het kind dat het zich kan ontwikkelen in een stabiele omgeving. Een ouder heeft dan ook niet het recht onder artikel 8 EVRM om de band te behouden wanneer deze de gezondheid en de ontwikkeling van het kind schade berokkent.¹⁶

12. Voor de vaststelling van de belangen van het kind en de beoordeling van de proportionaliteit van een bepaalde maatregel, zullen de nationale rechtbanken een aantal factoren moeten afwegen. Het Hof heeft zelf nooit een volledige lijst van dergelijke factoren opgesteld, die naar gelang van de omstandigheden kan variëren. Maar in één van zijn arresten verwijst het Hof naar een overzicht van factoren dat het Verenigd Koninkrijk hanteert bij de beoordeling van een plaatsing met het oog op adoptie. In het bijzonder is het Hof van mening dat de nationale rechter – bij het bepalen van het belang van een kind en bij de beoordeling van de noodzaak van een voorgestelde maatregel in het kader van een plaatsingsprocedure – moet aantonen dat hij onder meer rekening heeft gehouden met de leeftijd, de maturiteit en de wensen van het kind, de waarschijnlijke gevolgen voor het kind van het verbreken van de band met zijn oorspronkelijke gezin en de relatie die het kind met zijn familieleden heeft.¹⁷

IV – APPRECIATIEMARGE: RUIMER VOOR PLAATSING OP ZICH DAN VOOR VERDERE BEPERKINGEN

13. De appreciatiemarge voor de nationale autoriteiten zal variëren naargelang de aard van de problemen en de ernst van de belangen die op het spel staan. Enerzijds is er het belang om een kind te beschermen tegen een situatie die wordt beschouwd als een serieuze dreiging voor de gezondheid en ontwikkeling van dat kind. Anderzijds is er de intentie om het gezin te herenigen zodra dit mogelijk is. Het Hof ziet daarom een verschil tussen de beoordeling over de plaatsing op zich en de beoordeling van de maatregelen erna.¹⁸

14. Wat de noodzakelijkheid van een plaatsing betreft, aanvaardt het Hof dat de autoriteiten over een grote appreciatiemarge beschikken. Maar deze is niet grenzeloos. Het Hof verwijst daarvoor naar arresten waar het naging of de autoriteiten, voordat ze het kind plaatsten, eerst hadden geprobeerd om minder drastische maatregelen te nemen – ondersteunend of preventief – en of deze maatregelen succesvol waren.

15. Voor verdere beperkingen past het Hof een meer strikt toezicht toe. Voorbeelden zijn beperkingen op het toegangsrecht van ouders, alsook wettelijke waarborgen die een effectieve bescherming voorzien van het recht op familieleven van zowel de ouders als de kinderen. Deze

¹⁵ EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §205.

¹⁶ EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §207.

¹⁷ EHRM 13 maart 2012, nr. [4547/10](#), Y.C./Verenigd Koninkrijk, §135.

¹⁸ EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §211.

verdere beperkingen houden het gevaar in zich dat de familiale band tussen ouder en kind worden beknot.

16. Dat het principe van een appreciatiemarge niet altijd tot eensgezindheid leidt, blijkt uit de *separate opinions* van bepaalde rechters bij een tiental arresten. In bepaalde gevallen wensen enkele rechters dat het Hof een strengere controle uitoefent op de lidstaten.¹⁹ Maar in de meeste gevallen is de oproep in deze *separate opinions* om net meer speelruimte te geven aan de lidstaten. Ze vragen dat het Hof geen gewone, hogere beroepsinstantie wordt en menen dat de lokale autoriteiten beter geschikt zijn om bepaalde zaken te beoordelen.²⁰

17. In principe is de nationale context van invloed bij de concrete beoordeling van een plaatsingszaak. Het Hof houdt rekening met de variaties tussen de lidstaten in opvattingen over de wenselijkheid van een tussenkomst door publieke autoriteiten. Die opvattingen hangen af van verschillende factoren, zoals tradities die verband houden met de rol van de familie, met interventies door de overheid in familiale aangelegenheden, en met de beschikbaarheid van middelen voor maatregelen in deze context. Niettemin is de overweging van wat in het belang is van het kind cruciaal. Ook houdt het Hof er rekening mee dat de nationale autoriteiten het voordeel hebben van direct contact met alle betrokkenen. Dit meestal op het moment in de tijd dat de plaatsingsmaatregelen worden overwogen, of net nadat ze zijn genomen. Uit deze overwegingen volgt dat het Hof zich niet in de plaats stelt van de nationale autoriteiten in de uitoefening van hun verantwoordelijkheden in deze context. Wel maakt het Hof een kritische beoordeling onder het EVRM van de beslissingen die de nationale autoriteiten nemen in de uitoefening van hun appreciatiemarge (beoordelingsvrijheid).²¹

V – MAATREGELEN VOOR HET BEHOUD VAN DE BAND TUSSEN OUDER EN KIND

18. Het belangrijkste, leidinggevende principe in de rechtspraak van het Hof luidt als volgt: een plaatsing moet worden beschouwd als een tijdelijke maatregel en moet worden stopgezet zodra dit mogelijk is. Alle maatregelen die ermee verband houden moeten in overeenstemming zijn met het ultieme doel om ouder en kind te herenigen.

In het kader van dit principe komen verschillende zaken aan bod: het concept van ‘tijd’, de contactregimes tussen ouder en kind, de procedurele waarborgen bij een plaatsing, en de beoordeling van verdergaande maatregelen. Maar eerst zoomen we in op de plaatsingssituaties zelf. Een plaatsing is op zich al een inmenging in het recht op bescherming van het familieleven onder artikel 8 EVRM.²² Deze inmenging kan al zeer belastend zijn voor de band tussen ouder en kind. Het loont dus de moeite om te kijken welke situaties aanleiding kunnen en mogen geven tot een plaatsing.

¹⁹ EHRM 10 september 2000, n° [40031/98](#), Gnahoré / Frankrijk; EHRM 13 maart 2012, nr. [4547/10](#), Y.C./Verenigd Koninkrijk, §135.

²⁰ EHRM 25 februari 1992, n. [12963/87](#), Margareta & Roger Andersson / Zweden; EHRM 7 augustus 1996, N° [17383/90](#), Johansen/Noorwegen; EHRM 12 juli 2001, n° [25702/94](#), K. & T. / Finland (Grote Kamer); EHRM 9 mei 2003, n° [52763/99](#), Covezzi en Morselli; EHRM 21 juni 2007, n. [23499/06](#), Havelka e.a./Tsjechië; EHRM 06 oktober 2015, n. [58455/13](#), N.P./ Moldavië; EHRM 30 oktober 2018, n. [40938/16](#), S.S. / Slovenië; EHRM 10 september 2019, N° [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer)

²¹ EHRM 10 september 2019, N° [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §210.

²² EHRM 10 september 2019, N° [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §202.

Sectie 1 – Achtergrond bij een plaatsing

§ 1. Armoede mag geen reden zijn om over te gaan op een plaatsing.

19. In een tiental zaken beklemtoont het Hof de kansarme achtergrond van het kind als één van de voornaamste redenen voor de plaatsing en de bijhorende maatregelen²³. In deze zaken wordt de band tussen ouder en kind verbroken omwille van een tekort aan financiële middelen, het gebrek aan een gepaste woning, een onduidelijke verblijfsstatus, materiële tekortkomingen etc.

20. Volgens het Hof kan armoede nooit de enige reden zijn voor de plaatsing van kinderen.²⁴ De vaststelling dat een kind in een meer gunstige leefomgeving zou kunnen opgroeien, is onvoldoende om een kind weg te nemen bij zijn ouders. Zo'n maatregel kan evenmin gemotiveerd worden door een loutere verwijzing naar de preciaire situatie van de ouders. Preciaire omstandigheden kunnen immers verholpen worden door minder radicale middelen dan het verscheuren van een familie. Het Hof verwijst bijvoorbeeld naar gerichte financiële hulp en sociale begeleiding.²⁵

De rol van de sociale diensten bestaat er net in om personen in moeilijkheden, die niet over de nodige kennis van het systeem beschikken, te helpen. Het is hun taak hen te begeleiden en hen onder meer te adviseren over de verschillende soorten sociale uitkeringen, over de mogelijkheden om sociale huisvesting te verkrijgen of over andere middelen om hun moeilijkheden te overwinnen.²⁶

21. Hier hoort wel nog een kanttekening bij voor wat betreft de appreciatiemarge bij financiële moeilijkheden. Het is niet aan het Hof om te bepalen of een familie recht heeft op een bepaalde levensstandaard op de kosten van de maatschappij. Maar het is wel iets dat op zijn minst moet besproken worden door de lokale autoriteiten en dat een discussie verdient tijdens de juridische procedures.²⁷ Bovendien staat vast dat in zaken met kwetsbare personen, de autoriteiten bijzonder waakzaam moeten zijn en hen meer bescherming moeten bieden.²⁸

In deze context verwijst het Hof ook naar een aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over « positief ouderschap ». Volgens deze aanbeveling moeten gezinnen in moeilijke sociaaleconomische omstandigheden speciale aandacht, meer specifieke steun en een meer doelgerichte aanpak krijgen.²⁹

²³ EHRM 21 september 2006, [n. 12643/02](#), Moser/Oostenrijk; EHRM 26 oktober 2006, [n°23848/04](#), Wallova & Walla/Tsjechië; EHRM 21 juni 2007, [n. 23499/06](#), Havelka e.a./Tsjechië; EHRM 18 december 2008, [n. 39948/06](#), Saviny/Oekraïne; EHRM 18 juni 2013, [n°28775/12](#), RMS/ Spanje; EHRM 16 juli 2015, [n°9056/14](#), Akkinibosun/Italië; EHRM 06 oktober 2015, [n. 58455/13](#), N.P./ Moldavië; EHRM 16 februari 2016, [n°72850/14](#), Soares de Melo/Portugal ; EHRM 22 juni 2017, [n°37931/15](#), Barnea & Caldararu/Italië ; EHRM 24 oktober 2017, [n°45959/11](#), Achim/Roemenië

²⁴ EHRM 24 oktober 2017, [n°45959/11](#), Achim/Roemenië, §91.

²⁵ EHRM 18 december 2008, [n. 39948/06](#), Saviny/Oekraïne, §50.

²⁶ EHRM 26 oktober 2006, [n°23848/04](#), Wallova & Walla/Tsjechië; EHRM 18 juni 2013, [n°28775/12](#), RMS/ Spanje

²⁷ EHRM 18 december 2008, [n. 39948/06](#), Saviny/Oekraïne; EHRM 06 oktober 2015, [n. 58455/13](#), N.P./ Moldavië; EHRM 16 februari 2016, [n°72850/14](#), Soares de Melo/Portugal

²⁸ EHRM 16 februari 2016, [n°72850/14](#), Soares de Melo/Portugal; EHRM 22 juni 2017, [n°37931/15](#), Barnea & Caldararu/Italië .

²⁹ EHRM 21 juni 2007, [n° 23499/06](#), Havelka e.a./Tsjechië, §61.

§ 2. *De context is zeer gevarieerd*

22. Plaatsingszaken zijn uiteraard zelden zo helder afgelijnd dat slechts één factor verantwoordelijk is voor het wegnemen van een kind bij zijn ouders. De rechtvaardiging daarvoor door nationale rechtbanken berust dan ook zelden louter op levensomstandigheden of materiële ontberingen. Zo worden ook de mentale gezondheid van ouders of hun emotionele, opvoedkundige onbekwaamheid aangehaald.³⁰ Het Hof wijst op verschillende factoren die in principe een rol zullen spelen bij de beoordeling van een plaatsingsbeslissing. Uit de ruime selectie aan rechtspraak wordt duidelijk dat deze factoren ook daarna belangrijk zijn bij de beoordeling over maatregelen voor het behoud van de band. De factoren die het Hof opsomt betreffen geweld of misbruik, seksueel misbruik, emotionele tekortkomingen, en een zorgwekkende gezondheidstoestand of mentale onevenwichtigheid.³¹ Wat de invloed is van deze factoren zal uiteraard variëren van zaak tot zaak. Geen twee plaatsingsbeslissingen zijn dezelfde. Maar zeker seksueel misbruik en geweld krijgen bijzondere aandacht.

23. Volgens het Hof is seksueel misbruik een zeer afschuwelijk kwaad dat de slachtoffers ervan sterk verzwakt. Kinderen en andere kwetsbare personen hebben dan ook recht op bescherming door de staat, door effectieve preventie tegen dergelijke ernstige vormen van inmenging in essentiële aspecten van hun privéleven.³² Wanneer een kind één van zijn ouders beschuldigt van seksueel misbruik, moet dit dan ook ernstig genomen worden door de sociale autoriteiten. Eén van hun belangrijkste taken bestaat er immers in om kinderen te beschermen in een kwetsbare situatie.³³

24. Ook geweld speelt een belangrijke rol. In uitzonderlijke omstandigheden kan er zelfs een band bestaan met artikel 3 EVRM (verbod van foltering). Op staten rust een verplichting om individuen te beschermen tegen foltering of onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. Een voorbeeld van dergelijke handelingen betreft een ouder die stokslagen toedient aan zijn kind, of kinderen die ernstig mishandeld of verwaarloosd worden.³⁴ In zaken waarbij zowel artikel 3 als 8 van het EVRM van toepassing is, benadrukt het Hof de relevantie van bepaalde factoren: de leeftijd van de kinderen en de nood voor de kinderen om bescherming van de staat te krijgen. De nood om rekening te houden met de kwetsbaarheid van kinderen wordt ook op internationaal niveau erkend.³⁵

³⁰ EHRM 26 oktober 2006, n°[23848/04](#), Wallova & Walla/Tsjechië;

³¹ EHRM 26 oktober 2006, n°[23848/04](#), Wallova & Walla/Tsjechië; zie ook EHRM 21 januari 2014, n°[33773/11](#), Zhou/Italië; EHRM 16 juli 2015, n°[9056/14](#), Akkinibosun/Italië; EHRM 13 oktober 2015, n°[52557/14](#), S.H./Italië;

³² EHRM 9 mei 2003, n°[52763/99](#), Covezzi en Morselli, §103.

³³ EHRM 08 juni 2010, n°[67/04](#), Dolhamre/Zweden, §112.

³⁴ Een schending van artikel 3 EVRM is gewoonlijk gelinkt aan lichamelijke kwetsuren of intens fysiek of mentaal lijden. Maar in de afwezigheid van die aspecten kan er nog steeds sprake zijn van mensonterende behandeling, wanneer dit een individu vernedert, een gebrek aan respect toont voor zijn menselijke waardigheid of aantast, of wanneer het gevoelens oproept van angst of inferioriteit die een individu moreel of fysiek kan breken. In die context verwijst het Hof ook naar het Comité voor de Rechten van het Kind van de VN, dat lijfstraffen definieert als elke straf waarbij fysieke kracht wordt gebruikt en die bedoeld is om een bepaalde mate van pijn of ongemak te veroorzaken, hoe licht ook. Het Comité benadrukt dat alle vormen van geweld tegen kinderen, hoe licht ook, onacceptabel zijn. (EHRM 22 maart 2018, n°[72204/14](#), Wetjen e.a. / Duitsland; EHRM 22 maart 2018, n°[11308/16](#), Tlapak e.a./Duitsland.)

³⁵ EHRM 22 maart 2018, n°[72204/14](#), Wetjen e.a. / Duitsland; EHRM 22 maart 2018, n°[11308/16](#), Tlapak e.a./Duitsland.

§ 3. *Spanningen tussen ouders en autoriteiten - een gebrek aan medewerking door de ouders ontslaat de autoriteiten niet van hun plichten*

25. In de meerderheid van de zaken gebeurt de plaatsing niet vrijwillig. Het is bijgevolg niet ondenkbaar dat de verstandhouding tussen de ouders en de sociale autoriteiten op gespannen voet staat. Sommige ouders zijn dan ook minder bereidwillig om hun medewerking te verlenen dan andere.

26. In principe, stelt het Hof, is het gebrek aan medewerking van de betrokken ouder geen absoluut doorslaggevende factor. Het ontslaat de autoriteiten immers niet van hun plicht tot het nemen van maatregelen om de familiale band te behouden.³⁶ Maar gebrek aan medewerking is wel iets waar het Hof rekening mee zal houden. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een kind na een lange tijd kan terugkeren bij zijn gezin. Een hereniging van ouders en kinderen die een significante tijd bij een pleeggezin leefden, zal voorbereiding vereisen. Hoe die voorbereiding eruitziet en in welke mate ze van belang is zal afhankelijk zijn van de omstandigheden, maar steeds zal daarbij de actieve en begripvolle medewerking van alle partijen noodzakelijk zijn. Voor de nationale autoriteiten betekent dit dat ze hun uiterste best moeten doen om deze medewerking mogelijk te maken. Maar de opties om medewerking af te dwingen zijn beperkt, aangezien de autoriteiten ook rekening moeten houden met zowel de belangen als de rechten en vrijheden van alle partijen. Dit geldt in het bijzonder voor de belangen van de kinderen en hun rechten onder artikel 8 EVRM.³⁷ Veel zal uiteindelijk afhangen van de concrete feiten van een zaak.

Sectie 2 – Het tijdsaspect - Een plaatsing moet tijdelijk zijn. Het ultieme doel is de hereniging van het gezin.

[...] “Beslissingen kunnen onomkeerbaar blijken. Zo kan een kind dat bij zijn ouders is weggehaald en bij pleegouders is geplaatst, in de loop van de tijd met hen nieuwe banden aanknopen. Het is mogelijks niet in het belang van het kind om die nieuwe banden te verstoren, door bijvoorbeeld eerdere contactbeperkingen of -stopzetting met de ouders, ongedaan te maken. Dit is bijgevolg een domein dat een meer dan gewoonlijke bescherming vereist tegen willekeurige ingrepen.”³⁸

27. Zoals eerder aangehaald, is het richtinggevend principe dat een plaatsing moet worden beschouwd als een tijdelijke maatregel. De plaatsing moet worden stopgezet zodra dit mogelijk is. Daarom moeten alle maatregelen die ermee verband houden in overeenstemming zijn met het ultieme doel om ouder en kind te herenigen. De positieve plicht tot hereniging rust op de autoriteiten van zodra de plaatsing aanvangt en zal nadien gestaag toenemen in belang. Al wordt dit wel steeds afgewogen tegenover de plicht om rekening te houden met de belangen van het kind.

28. Een pasklare tijdslimiet bestaat uiteraard niet. Daarvoor zijn de feitelijke situaties te complex. Maar het is duidelijk dat de autoriteiten verplicht zijn om zo snel mogelijk een einde te maken aan de plaatsing. In zaken over plaatsing moet de deugdelijkheid van een maatregel worden beoordeeld aan de hand van de snelheid waarmee deze wordt uitgevoerd. Het

³⁶ EHRM 26 juli 2007, [n. 35109/02](#), Schmidt/Frankrijk; EHRM 21 juni 2007, [n. 23499/06](#), Havelka ea/Tsjechië

³⁷ EHRM 13 juli 2000, [n°39221/98 – 41963/98](#), Scozzari & Giunta/ Italië (Grote Kamer), § 175; EHRM 27 november 1992, [n. 13441/87](#), Olsson/Zweden (2), §90

³⁸ EHRM 8 juli 1987, [n° 9749/82W.](#)/Verenigd Koninkrijk, §62 (eigen vertaling)

verstrijken van de tijd kan immers onherstelbare gevolgen hebben voor de relaties tussen het kind en de ouder met wie het niet samenwoont.³⁹

29. De verplichting tot tijdelijkheid en hereniging heeft gevolgen voor gerelateerde maatregelen. Stel dat de autoriteiten niet voldeden aan deze verplichting en daardoor zelf verantwoordelijk zijn voor een familiale breuk, dan mogen ze een adoptiebeslissing nadien niet baseren op de afwezigheid van de band tussen ouder en kind. Bovendien heeft deze verplichting ook gevolgen voor de contactmogelijkheden. De band tussen familieleden en het vooruitzicht op hereniging zal immers zwakker zijn als beperkingen worden gelegd op toegankelijk en regelmatig contact.⁴⁰

30. Bij de controle onder artikel 8 EVRM zal het Hof ook aandacht hebben voor het procedurele aspect. Meer informatie volgt verderop, maar hier valt al te wijzen op de tijdsfactor die daarbij een rol speelt. Het Hof zal immers kijken naar de lengte van het beslissingsproces en de gerelateerde gerechtelijke procedures. Bij plaatsingszaken bestaat namelijk het gevaar dat een procedurele vertraging er in de praktijk zal voor zorgen dat de kwestie beslecht is nog voor het Hof een hoorzitting kan houden. Effectief respect voor het familieleven vereist dat toekomstige relaties tussen ouder en kind worden bepaald door alle relevante overwegingen, en niet louter door het verstrijken van de tijd.⁴¹

31. In bepaalde gevallen boetseert de tijd nieuwe familiale situaties. Het concept van de tijd kan dus een andere wending geven aan een zaak. Dat is het geval wanneer een aanzienlijke periode is verstreken sinds het kind werd geplaatst. De belangen van het kind kunnen dan vereisen dat zijn huidige familiale situatie niet opnieuw verandert. En dan kan het zijn dat de belangen van de ouders ter hereniging met hun kind terzijde worden geschoven.⁴² Maar het moet duidelijk zijn dat dit de uitzondering is. De plaatsing van een kind moet gebeuren met als doel om de hereniging van het gezin mogelijk te maken.

Sectie 3 – Contactregime - beperkingen beknotten de band tussen ouder en kind.

“[...]De algemene houding van de autoriteiten zorgde ervoor dat de ouders permanent gescheiden zijn van hun kinderen. Deze situatie is nu onherstelbaar als gevolg van de weigering om contact toe te laten, een recht dat zelfs aan criminele ouders niet geweigerd wordt in andere landen. Eender welke familiale relatie met deze ouders werd definitief doorgesneden. Het is moeilijk om een meer ernstige inbreuk te bedenken op de fundamentele Rechten die door artikel 8 beschermd worden.”

Rechter Pettiti, gevolgd door rechters Matscher & Russo, in zijn dissenting opinion bij Olsson/Zweden (2)⁴³

32. Na een plaatsing mogen de autoriteiten niet zomaar beperkingen opleggen op de contactmogelijkheden tussen ouder en kind. Dergelijke beperkingen brengen het gevaar met

³⁹ EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §208

⁴⁰ EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §208.

⁴¹ EHRM 29 oktober 2019, N^o [67068/11](#), Stankūnaitė / Litouwen, §113; EHRM 9 april 2019, N^o [72931/10](#), V.D. / Rusland, § 93 ; EHRM 22 juni 2017, n^o [37931/15](#), Barnea & Caldararu/Italië, §86 ; EHRM 8 juli 1987, n^o [9749/82](#), W/ Verenigd Koninkrijk, §65.

⁴² EHRM 10 september 2019, N^o [37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §208.

⁴³ EHRM 27 november 1992, n. [13441/87](#), Olsson / Zweden (2).

zich mee dat de familiale band tussen hen wordt beknot.⁴⁴ Een langdurige onderbreking van het contact tussen ouders en kinderen, of te ver uit elkaar liggende bijeenkomsten kunnen elke serieuze kans om de betrokkenen te helpen om de moeilijkheden in het gezinsleven te overwinnen, in gevaar brengen.⁴⁵

In de meerderheid van de geselecteerde arresten spelen contactrechten een grote rol. Over welke beperkingen gaat het? Hoe lang worden deze opgelegd? En in welke gevallen zijn deze gerechtvaardigd? In de rechtspraak van het Hof menen wij enkele grote lijnen te ontwaren.

§ 1. Zeer strenge contactregimes zijn meestal onverzoenbaar met artikel 8 EVRM⁴⁶

33. Een volledig contactverbod of zeer zware beperkingen op contact zijn meestal onverzoenbaar met artikel 8 EVRM. Zo iets valt immers moeilijk te rijmen met het ultieme doel van gezinshereniging. Het volledig wegnemen van contactmogelijkheden maakt het nagenoeg onmogelijk om familiale banden te onderhouden of opnieuw op te bouwen.

34. Enkel in uiterst gevaarlijke situaties – zoals wanneer er sprake is van geweld of seksueel misbruik – is een contactverbod mogelijk, maar zelfs dan dient dit met de nodige voorzichtigheid te gebeuren. Zo is het relevant wie van de ouders verdacht wordt van seksueel misbruik. Als er geen grondige aanwijzingen zijn dat de andere ouder betrokken was bij dat misbruik, lijkt een volledig contactverbod moeilijker te rechtvaardigen ten opzichte van deze ouder. De houding van de sociale diensten is daarbij ook van tel. Het Hof bemerkt soms een negatieve attitude ten opzichte van de ouders, zonder objectieve basis. Die houding kan de spanningen in de band tussen ouder en kind nog meer accentueren. Het Hof kijkt daarbij ook of de nationale rechtbanken een kritische studie van de feiten hebben gedaan, en zich niet enkel baseerden op de negatieve oordelen van de sociale diensten.

⁴⁴ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §211.

⁴⁵ EHRM 13 juli 2000, n°[39221/98 – 41963/98](#), Scozzari en Giunta/Italië [Grote Kamer], § 177; EHRM 21 november 2006, n. [10427/02](#), Roda & Bonfatti/Italië, §115.

⁴⁶ De onderstaande inzichten zijn gebaseerd op een analyse van een groot aantal arresten. Volgende zaken werden geraadpleegd voor wat betreft een volledig contactverbod: EHRM 7 augustus 1996, N°[17383/90](#), Johansen/Noorwegen; EHRM 16 november 1999, N. [31127/96](#), E.P. / Italië; EHRM 27 april 2000, n. [25651/94](#), L. / Finland; EHRM 13 juli 2000, N°[39221/98 – 41963/98](#), Scozzari & Giunta / Italië (Grote Kamer); EHRM 01 juli 2002, n°[46544/99](#), Kutzner / Duitsland; EHRM 14 januari 2003, n. [27751/95](#), K.A. / Finland; EHRM 09 mei 2003, n°[52763/99](#), Covezzi & Morselli / Italië; EHRM 26 september 2006, n. [36065/97](#), H.K. / Finland; EHRM 21 november 2006, n. [10427/02](#), Roda & Bonfatti / Italië; EHRM 26 juli 2007, n. [35109/02](#), Schmidt / Frankrijk; EHRM 21 oktober 2008, n°[19537/03](#), Clemeno e.a. / Italië; EHRM 08 januari 2009, n. [32147/04](#), Kuimov / Rusland; EHRM 10 april 2012, n°[19554/09](#), Pontes / Portugal; EHRM 16 juli 2015, n°[9056/14](#), Akinnibosun / Italië; EHRM 06 oktober 2015, n. [58455/13](#), N.P. / Moldavië; EHRM 16 februari 2016, n°[72850/14](#), Soares de Melo / Portugal; EHRM 26 april 2018, n. [27496/15](#), Mohamed Hasan / Noorwegen; EHRM 28 augustus 2018, n. [8610/11](#), S.J.P. & E.S. / Zweden; EHRM 06 september 2018, n. [2822/16](#), Jansen / Noorwegen; EHRM 30 oktober 2018, n. [40938/16](#), S.S. / Slovenië; EHRM 17 december 2019, N° [15379/16](#), Abdi Ibrahim / Noorwegen; EHRM 17 december 2019, N° [60371/15](#), A.S. / Noorwegen; EHRM 23 juni 2020, N° [69339/16](#), Omorefte/Spanje; EHRM 14 januari 2020, n° [21052/18](#), Terna / Italië;

Volgende zaken werden geraadpleegd voor wat betreft een zeer strikt contactregime: EHRM 22 juni 1989, n°[11373/85](#), Eriksson/Zweden; EHRM 25 februari 1992, n. [12963/87](#), Margareta & Roger Andersson / Zweden; EHRM 27 november 1992, n. [13441/87](#), Olsson / Zweden (2); EHRM 30 mei 2006, n. [34141/96](#), R / Finland; EHRM 21 september 2006, n. [12643/02](#), Moser / Oostenrijk; EHRM 08 juni 2010, n. [67/04](#), Dolhamre / Zweden; EHRM 15 maart 2012, n. [35141/06](#), Levin / Zweden; EHRM 12 juli 2016, n. [45142/14](#), Krapivin / Rusland; EHRM 22 juni 2017, n°[37931/15](#), Barnea & Caldaru / Italië; EHRM 29 oktober 2019, N°[67068/11](#), Stankūnaitė / Litouwen; EHRM 19 november 2019, n° [64808/16](#), K.O. & V.M. / Noorwegen; EHRM 10 maart 2020, n. [39710/15](#), Pedersen e.a./Noorwegen; EHRM 10 maart 2020, n. [14652/16](#), Hernehult e.a./Noorwegen;

35. Belangrijk is dat de autoriteiten over voldoende informatie beschikken wanneer ze contactbeperkingen opleggen. Het gaat om achtergrondinformatie van de ouders, maar ook om evaluaties van de situatie. Hoe gedraagt het kind zich in het bijzijn van de ouders en omgekeerd? Is dat gedrag ook te wijten aan die ouders? Het kind kan immers in andere situaties ook negatieve reacties geven. Wat geeft het kind zelf aan? Is er een positieve evolutie mogelijk van de situatie? Is er nagedacht over de negatieve gevolgen die een plaatsingsbeslissing en de bijhorende beperkingen kunnen hebben? Het komt er met andere woorden op neer dat de autoriteiten moeten handelen vanuit een bepaalde visie – oog op hereniging – om vervolgens een gedegen evaluatie te maken van de situatie. Bovendien moeten de autoriteiten zich steeds de vraag stellen of minder ingrijpende maatregelen mogelijk zijn. Als een bepaald risico of gevaar gedekt wordt door minder strenge beperkingen, is het niet noodzakelijk om een volledig contactverbod op te leggen. Bovendien kijkt het Hof ook naar de modaliteiten van het contact. Als fysiek contact niet mogelijk of wenselijk is, kunnen immers nog alternatieven overwogen worden. Zo kan ook contact per brief, telefoon of zelfs skype een middel zijn om de band met het kind te onderhouden.

36. Een laatste opmerking hierbij betreft het verschil tussen enerzijds de plaatsing en anderzijds de mogelijkheid tot het opleggen van contactbeperkingen erna. Het kan zijn dat een ouder geen problemen heeft met de plaatsing op zich. Ongeacht dit feit, stelt het de autoriteiten niet vrij van hun verplichtingen om nog steeds de band te onderhouden. Op zijn minst betekent dit het mogelijk maken van regelmatig contact in zoverre dat overeenstemt met de belangen van het kind.

§ 2. *Meer vrije contactregimes zijn beter verenigbaar met artikel 8 EVRM*⁴⁷

37. Een meer soepele contactregeling valt beter te rijmen met het doel van tijdelijkheid en gezinshereniging. Het betreft meer regelmatige contactmomenten die bovendien ook meer vrijheid geven aan de ouder. Een meer soepele regeling gaat dan ook gepaard met een grotere appreciatiemarge voor de lidstaten. Het Hof kan de soepele regeling zien als het bewijs dat de lidstaat inspanningen levert om de band te onderhouden. Het Hof zal in elk geval veel minder tot een schending beslissen. Al zullen ook hier dezelfde vragen worden gesteld als voorheen. Hebben de nationale autoriteiten een gedegen evaluatie van de situatie gevoerd? Hebben ze, waar nodig, steunmaatregelen aangeboden? Is er opvolging van de situatie? Wat is de impact van de maatregelen op de band tussen ouder en kind?

§ 3. *Procedurele waarborgen*

38. Wat de contactrechten betreft, moeten de ouders te allen tijde beschikken over procedurele waarborgen. Wanneer de contactrechten van een ouder beperkt worden, moet deze beschikken over de nodige beroepsmogelijkheden, moet er genoeg controle zijn op de instellingen die de beperkingen opleggen en moeten de beslissingen genomen zijn op basis van een onderbouwde motivering.⁴⁸

⁴⁷ De inzichten zijn gebaseerd op een analyse van meerdere arresten. Het betreft: EHRM 22 april 1992, n. 12366/86, Rieme /Zweden; EHRM 1 juli 2004, n°64796/01, Couillard Maugery / Frankrijk; EHRM 1 december 2011, n. 26971/07, V. / Slovenië; EHRM 01 augustus 2013, n. 33774/08, Dmitriy Ryabov / Rusland; EHRM 12 juli 2018, n. 6360/13, D'Acunto & Pignataro / Italië;

⁴⁸ Zie bijvoorbeeld: EHRM 26 september 2006, n. 36065/97, H.K. / Finland; EHRM 17 juli 2014, n. 19315/11, T. / Tsjechië; EHRM 10 september 2019, N°37283/13, Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer).

§ 4. Nabijheid en het samenhouden van broers en zussen verdienen de voorkeur

39. Een lezing van verschillende arresten maakt duidelijk dat ook de locatie van een plaatsing een rol kan spelen. Vooral de afstand kan een invloed hebben op het behoud van de band. Maar ook de omstandigheden waarin de kinderen geplaatst worden, en het feit dat broers en zussen afzonderlijk geplaatst worden, kunnen een invloed hebben. Zo is de gescheiden plaatsing van kinderen een bijkomend obstakel voor de hereniging van het gezin.⁴⁹ Praktische redenen – bijvoorbeeld het feit dat het moeilijk is om verschillende kinderen snel te kunnen plaatsen op dezelfde locatie – zijn daarbij niet overtuigend. Dergelijke argumenten kunnen slechts een secundaire rol spelen. Er zullen dus meer gegronde redenen moeten zijn om een afzonderlijke plaatsing te rechtvaardigen, zoals de psychologische toestand van de kinderen of eventueel hun eigen wensen. Het valt dus te verkiezen dat de lidstaat het kind zo dicht mogelijk bij zijn ouders plaatst. En het valt ook te verkiezen dat broers en zussen zo veel als mogelijk samen worden gehouden.

§ 5. Institutionele zorg of pleegzorg?

40. Bepaalde vragen laat het Hof onbeantwoord. Eén ervan betreft de vraag wat de voorkeur geniet: plaatsing in een instelling of de plaatsing bij een pleeggezin. In het Algemeen Verslag over de Armoede werd immers al duidelijk dat sommige ouders negatiever kijken naar pleegzorg dan naar de plaatsing in een instelling.⁵⁰ Het wordt als pijnlijker ervaren en men kan zich de vraag stellen of pleegzorg het behoud van de band niet bemoeilijkt. Maar in de rechtspraak van het Hof vinden we er niet direct iets over terug. Het ware nochtans interessant geweest het standpunt van het Hof te vernemen, gezien de internationale trend om institutionele zorg af te bouwen en meer op pleegzorg in te zetten.⁵¹

§ 6. De culturele of religieuze identiteit van het pleeggezin?

41. Een andere onbeantwoorde vraag betreft de culturele of religieuze identiteit van het pleeggezin. Heeft een ouder het recht om te kiezen bij wat voor pleeggezin het kind terecht komt? Het Hof heeft deze overwegingen rond identiteit en cultuur al meegenomen in enkele beslissingen⁵², maar heeft voor zover we weten nog geen principiële uitspraken gedaan. Al is momenteel een zaak hangende die daar verandering in kan brengen. In *Kilic/Oostenrijk*⁵³ zal het Hof de vraag beantwoorden of de plaatsing van moslimkinderen in een christelijk gezin problemen stelt voor het behoud van de band.

§ 7. Contact na adoptie?

42. Hoewel adoptie niet de hoofdfocus is van dit Cahier, kunnen we er niet omheen dat het een grote rol speelt in verschillende arresten over het behoud van de band bij plaatsing. In theorie betekent een adoptie het definitieve einde van de band tussen ouder en kind. Er is dan

⁴⁹ EHRM 09 mei 2003, n° [52763/99](#), Covezzi & Morselli / Italië, §126.

⁵⁰ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). [Algemeen Verslag over de Armoede](#), Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 63.

⁵¹ Zie bijvoorbeeld de aanbeveling aan België van het VN-Kinderrechtencomité om meer in te zetten op pleegzorg: Comité on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined 5th and 6th periodic reports of Belgium*, 28 februari 2019, 7.

⁵² EHRM 17 december 2019, N° [15379/16](#), Abdi Ibrahim / Noorwegen; EHRM 06 september 2018, n. [2822/16](#), Jansen / Noorwegen.

⁵³ Te raadplegen via de HUDOC-database: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174471>

ook geen recht op contact na een adoptie. Desalniettemin staat het Hof in bepaalde gevallen wel positief ten opzichte van contactmogelijkheden na een adoptie.⁵⁴

Sectie 4 – Het besluitvormingsproces

43. Het procedurele aspect kwam al af en toe aan bod. Toch verdient het achterliggende principe nog een aparte vermelding.

44. In plaatsingszaken zal het Hof ook rekening houden met het besluitvormingsproces van de autoriteiten. Er wordt dan gekeken of de standpunten en belangen van de ouders aan de autoriteiten bekend worden gemaakt en door hen naar behoren in aanmerking worden genomen. Ook wordt gekeken of de ouders de beschikbare rechtsmiddelen tijdig kunnen uitoefenen. Er moet worden vastgesteld of de ouders voldoende betrokken zijn bij het besluitvormingsproces om hun belangen te beschermen, gelet op de bijzondere omstandigheden van de zaak en met name de ernst van de te nemen beslissingen. Ook wordt gekeken of de ouders hun zaak volledig hebben kunnen presenteren.

45. Het feit dat ouders via juridische weg gezinshereniging proberen bekomen, mag hen volgens het Hof niet verweten worden. Bovendien bestaat in dit soort gevallen altijd het gevaar dat elke procedurele vertraging leidt tot de feitelijke vaststelling van de kwestie. Met andere woorden: de vertraging zorgt ervoor dat de uitkomst van de zaak in feite al vastligt, nog voor de rechter de partijen kan horen. Een effectieve eerbiediging van het gezinsleven vereist dat de toekomstige betrekkingen tussen ouder en kind worden bepaald in het licht van alle relevante overwegingen. De toekomstige relatie tussen ouder en kind mag niet bepaald worden door louter het verstrijken van de tijd.⁵⁵

46. Of het besluitvormingsproces de belangen van een ouder voldoende beschermt, hangt af van de specifieke omstandigheden van elk geval. Het Hof merkt op dat het in de regel aan de nationale rechterlijke instanties is om bewijzen te beoordelen, met inbegrip van de middelen om de relevante feiten vast te stellen.⁵⁶ De rol van het Hof is dus om te kijken of beslissingen voldoende gemotiveerd werden en of die beslissingen steunen op afdoende informatie. Stel bijvoorbeeld dat het kind negatief reageert op contact met zijn ouders. Daaruit kan niet zomaar afgeleid worden dat contact op zich onwenselijk is. Misschien heeft de negatieve reactie een andere oorzaak die kan verholpen worden. Wanneer de autoriteiten beslissingen nemen moeten ze dergelijke pistes onderzoeken en hun beslissingen uitgebreid motiveren. De beslissingen en motiveringen mogen ook niet beperkt zijn tot één moment in de tijd. Situaties veranderen. Degelijk follow-up onderzoek is dus een noodzaak. Het is bovendien essentieel dat een ouder toegang heeft tot de informatie waarop de autoriteiten zich baseren om een plaatsing te verantwoorden.

47. Wat als de plaatsingsbeslissing berust op foutieve veronderstellingen? Volgens het Hof zijn verkeerde uitspraken of beoordelingen door beroepskrachten niet *per se* onverenigbaar met de vereisten van artikel 8 EVRM. De autoriteiten, zowel op medisch als op sociaal gebied, hebben de plicht om kinderen te beschermen. Ze kunnen niet aansprakelijk worden gesteld telkens wanneer achteraf bewezen wordt dat de oprechte en redelijke bezorgdheid over de veiligheid van kinderen ten aanzien van hun gezinsleden, misplaatst blijkt te zijn. Hieruit volgt

⁵⁴ Zie bijvoorbeeld: EHRM 31 mei 2011, [n. 35348/06](#), R & H / Verenigd Koninkrijk

⁵⁵ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §212

⁵⁶ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §213

dat de beslissingen alleen kunnen worden onderzocht in het licht van de situatie zoals die zich voordeed aan de binnenlandse autoriteiten op het moment dat ze werden genomen.⁵⁷

Sectie 5 – Het ultieme falen: wegnemen van ouderlijke rechten en opgave ter adoptie

48. Verdergaande maatregelen, zoals ontneming van de ouderlijke rechten en toestemming tot adoptie, zijn slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden mogelijk. Ze zijn slechts gerechtvaardigd indien ze zijn ingegeven door een dwingende reden die verband houdt met het belang van het kind. Bij adoptie bijvoorbeeld is er geen reëel vooruitzicht op gezinshereniging. Het moet dan ook in het belang van het kind zijn om permanent in een nieuw gezin te worden geplaatst. Zelfs bij een adoptie bestaat in sommige gevallen toch de mogelijkheid om contact toe te laten voor de natuurlijke ouders (open adoptie). Het Hof heeft daar in deze context geen principiële mening over, maar staat wel positief ten opzichte van de mogelijkheid om toch nog contact te behouden.⁵⁸

49. We wensen in deze context nog eens het ultieme doel te herhalen bij een plaatsing. Dat ultieme doel betreft de hereniging van het gezin. Een adoptie kan dan ook gezien worden als het falen ten opzichte van dat doel. In uitzonderlijke gevallen kan het uiteraard wenselijk zijn om de hereniging van het gezin op te geven. Maar wat te allen tijde moet vermeden worden is dat het falen ten opzichte van dit doel te wijten is aan de autoriteiten. De verplichting tot tijdelijkheid en hereniging weegt op deze autoriteiten. Stel dat ze zelf niet voldeden aan hun verplichtingen en daardoor verantwoordelijk zijn voor een familiale breuk, dan mogen ze een adoptiebeslissing nadien niet baseren op de afwezigheid van de band tussen ouder en kind.⁵⁹

50. Heeft een schending voor een adoptiebeslissing ook effectieve gevolgen? Pas recentelijk heeft het Hof aangegeven wat in dat geval verwacht wordt van de lidstaten. In voorkomend geval moet de situatie zo veel als mogelijk hersteld worden naar de toestand waarin artikel 8 EVRM niet zou geschonden zijn. Zo mogelijk betekent dit het ongedaan maken van de adoptie en contact opnieuw mogelijk maken.⁶⁰

Conclusie

51. We zijn dit artikel begonnen met de stelling dat het wegnemen van een kind bij zijn ouders één van de meest ingrijpende maatregelen is die een overheid kan nemen. De bovenstaande principes tonen aan dat een overheid dit niet zomaar mag doen. In tegendeel, ze dient uiterst voorzichtig te werk te gaan in deze gevoelige materie en dient te handelen vanuit een ultieme doelstelling: de hereniging van het gezin. Alle maatregelen moeten dit doel voor ogen hebben.

We hopen dan ook dat dit verhelderend kan zijn voor alle relevante actoren in de context van een plaatsing. In de eerste plaats geldt dit voor ouders en kinderen. Aan hen hopen we te kunnen aantonen wat de beschermende waarde is van artikel 8 EVRM voor het behoud van de band. Maar we hopen dat het ook inspiratie biedt aan alle andere betrokken actoren. Deze principes

⁵⁷ EHRM 14 maart 2013, [n. 18734/09](#), B.B. en F.B./Duitsland, §48; EHRM 30 september 2008, [n. 38000/05](#), R.K. & A.K./Verenigd Koninkrijk, §36; EHRM 31 mei 2011, [n. 35348/06](#), R. & H./Verenigd Koninkrijk, §81.

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld: EHRM 31 mei 2011, [n. 35348/06](#), R. & H./Verenigd Koninkrijk

⁵⁹ EHRM 10 september 2019, N°[37283/13](#), Strand Lobben e.a. / Noorwegen (Grote Kamer), §208.

⁶⁰ EHRM 23 juni 2020, N° [69339/16](#), Omorefe/Spanje

kunnen en moeten een leidraad vormen voor de wetgever, rechters, advocaten, de relevante instanties op het vlak van jeugdbescherming, verenigingen, etc.

Voor wie meer wenst te lezen over deze materie, verwijzen we graag naar het volledige Cahier. De talrijke voorbeelden bieden de lezer een bijkomende inzage in de praktische toepassing van de hier aangehaalde principes. Ook de lijst van de geselecteerde rechtspraak valt daarin te raadplegen. Het Cahier zal gepubliceerd worden op de [website van het Steunpunt tot bestrijding van armoede](#).

Michiel Commère
Thibault Morel